

УДК 378.1

Лі Жуйцін
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У статті висвітлено особливості прояву музично-естетичних смаків підлітків. Визначено актуальні завдання формування музично-естетичного смаку учнів у процесі співацького навчання, а саме: формування основ музично-естетичної культури підлітків; збагачення музично-естетичного досвіду учнів; оволодіння підлітками необхідними вміннями і способами естетичного освоєння музичних творів; розвиток естетичних здібностей учнів у процесі співацького навчання. Доведено, що формування музично-естетичних смаків підлітків повинне здійснюватися як єдиний органічний процес творчого розвитку особистості учня, виховання у нього естетичного ставлення до музичного мистецтва в процесі оволодіння естетичними знаннями й вміннями.

***Ключові слова:** смак, естетичний смак, художній смак, музично-естетичний смак, підліток, співацьке навчання.*

Постановка проблеми. Актуалізація художньо-творчих пріоритетів становлення духовно розвиненої особистості різних вікових категорій є характерною ознакою сучасного етапу модернізації вітчизняної системи освіти. У зазначеному контексті формування музично-естетичних смаків підлітків становить одне з пріоритетних завдань сьогодення. Звернення до означеної проблематики зумовлено необхідністю вирішення низки протиріч, а саме:

- між зростаючою потребою розвитку естетичної культури (зокрема музично-естетичного смаку) та реальним станом навчання співу підростаючого покоління;

- між необхідністю навчальної практики в науково обґрунтованій системі формування музично-естетичного смаку підлітків і недостатнім рівнем теоретичного підґрунтя у вирішенні означеної проблеми;

- між необхідністю оновлення змісту, форм, методів процесу співацького навчання та недостатньою розробкою цього питання в контексті формування музично-естетичного смаку підлітків.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема співацького навчання підростаючого покоління знайшла багатоаспектне висвітлення в науковій літературі. У працях розглянуто загальні та спеціальні вимоги до співацької діяльності, аналізуються особливості сольного та хорового виконавства, досліджуються процеси формування навичок сольного,

ансамблевого та хорового співу вихованців (В. Багадуров, Л. Дмитрієв, Д. Аспелунд, І. Левідов, П. Голубєв, О. Малініна, Д. Огороднов, А. Менабені, В. Ємельянов, Г. Стулова, О. Юрко та ін.).

За останні роки китайськими науковцями виконано низку досліджень у царині вокально-хорового мистецтва, у яких визначено методичні засади вокального навчання (Цзінь Нань), з'ясовано особливості формування вокального слуху (Ма Цзюнь), вокально-виконавської культури (Ван Изяньшу), вокальних навичок (Чен Дін), вокально-сценічної майстерності (Ван Лей), музично-імпровізаційних умінь (Мен Мен). Питання вокального навчання школярів презентовано працями Ван Тянь Ці, Ван Яньпін та ін.

Проблема формування музично-естетичного смаку розглядається в контексті розробки тематики музично-естетичного виховання. Теоретичні та методичні проблеми музично-естетичного виховання успішно розробляють українські науковці А. Болгарський, О. Дем'янчук (формування музично-естетичних інтересів), Б. Брилін, В. Шульгіна (музично-творчий розвиток), В. Бутенко, Л. Коваль (формування естетичних оцінок), В. Дряпіка (формування естетичного смаку), О. Костюк, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька (формування естетичного ставлення) та ін.

Мета статті – висвітлити особливості прояву музично-естетичних смаків підлітків.

Виклад основного матеріалу. Сучасні школярі повинні самостійно орієнтуватись у світі мистецьких цінностей, уміти вибирати справжні мистецькі твори, оригінальні за змістом і формою. Але зрозуміти й оцінити їх зможе лише той учень, який володіє музично-естетичним смаком, тобто вмінням сприймати, переживати, оцінювати естетичне значення мистецьких творів і розвивати власні творчі здібності.

Естетичний смак є здатністю людини, яка орієнтується на свої симпатії та антипатії, відрізнити те, що має естетичну цінність, від того, що позбавлене її, диференційовано сприймати й оцінювати різні естетичні об'єкти, розрізнити прекрасне й пересічне, трагічне й фарсове, абсурдне, жорстоке тощо. По відношенню до оцінки твору мистецтва естетичний смак конкретизується як художній смак [2].

Традиційна естетика приділяла естетичному смаку дуже серйозну увагу. Д. Юм вважав навіть, що норма смаку впливає із самої природи людини, і саме тому людям подобаються ті самі речі. Що стосується природи мистецтва, «деякі окремі форми або якості, що виникають з первісної внутрішньої структури (людської свідомості), розраховані на те, щоб подобатися, інші, навпаки, – на те, щоб викликати невдоволення» [5].

Інтерес до проблеми естетичного смаку з'явився в естетиці тільки в XVII–XVIII ст. Французькі філософи й теоретики класицизму (Н. Буало, Ш. Л. Монтеск'є, Вольтер та ін.) розглядали художній смак з позицій раціоналізму й нормативізму; представники англійської сенсуалістичної естетики (А. Е. К. Шефтсбері, Г. Хом та ін.) виводили художній смак із

людських відчуттів і пов'язували його не тільки з красою, але й із добром. Особливе місце в розробці проблеми художнього смаку зайняв І. Кант, який підкреслив його суперечливий, суспільно-індивідуальний характер. Філософ характеризував смак як «чуттєве визначення досконалості». Поняття смаку з морального перейшло до естетичної сфери «прекрасної духовності».

Художній смак залежить від того середовища, у якому він формується, і змінюється з його змінами. Різними культурами виробляються різні, іноді діаметрально протилежні смаки, багато в чому залежать від еволюції мистецтва в рамках даних культур.

Розвиток естетичного смаку дітей є одним з основних завдань естетичного виховання в школі. Слухання найкращих творів музичного мистецтва може глибоко вплинути на дітей, викликати благородні відчуття, позитивно відобразитися на духовному розвитку.

Музика відіграє виняткову роль для розвитку духовних потреб учнів, тому що живить чуттєво-емоційну сферу людини, викликає прекрасні, благородні почуття. Музичне виховання, крім суто естетичної сфери, пов'язане зі сферою моралі. Актуальність музично-естетичного виховання зростає у зв'язку з тенденціями розвитку суспільства. Музика буде відігравати дедалі більшу роль як у культурі, так і за її межами, оскільки подальше зростання впливу на людську свідомість з боку науки, техніки, абстрактного мислення породжуватиме дедалі гострішу потребу в урівноваженні людського розвитку активізацією духовно-емоційної сфери, здатності не лише мислити, а й переживати.

Великого значення в нашій роботі набувають теоретико-методологічні положення Б. Асаф'єва, який обґрунтував три основних види музичної діяльності, що можуть бути використані вчителем музичного мистецтва та сприяти творчому особистісному розвитку вихованців. Це сприймання музики, хорове та інструментальне виконавство, імпровізаційна діяльність. Під час урахування музично-естетичних смаків підлітків ми враховуємо досвід урочної та позаурочної системи музичного навчання, застосовуючи такі види позаурочної співацької (вокально-хорової) діяльності, як: хорове виконавство, ансамблевий спів, гурткова вокальна робота.

Говорячи про специфіку співацької діяльності в контексті формування музично-естетичних смаків слід зазначити, враховуючи думку Сі Даофен, що оволодіння фаховими знаннями з урахуванням фізіологічних особливостей голосоутворення в дорослих і дітей; урахування естетично-ціннісних якостей вокального звуку відповідно до сучасних вимог співацького навчання; розвиток вокального слуху; процес правильного голосоутворення та ін. виступають основними завданнями у фахово-методичній підготовці вчителя музичного мистецтва до співацької роботи зі школярами [4, 7–8].

Для успішного формування музично-естетичних смаків школярів необхідно враховувати специфіку впливу на них музики. Ми згодні з

позицією О. Ростовського, що діти не підготовлені до розуміння мови музики, не можуть досягти її образного змісту. Їм властива своєрідна вибірковість, коли ігнорується глибоке проникнення у зміст твору, породжується поверхове ставлення до музики. Але нерідко частина учнів байдуже ставиться до тих творів, які можуть дати їм естетичну насолоду, розкрити багатство людських почуттів і навпаки, захоплюються творами, на виховний ефект яких важко розраховувати. Безперечно, вплив музики на особистість передбачає численні художні враження, які накладаються одне на одне, поступово збагачуючись і поглиблюючись [3, 57].

Ми згодні з положеннями концепції музичного сприймання, розробленою О. Я. Ростовським, про те, що в сучасних умовах розвитку суспільства виникає проблема музичних вражень не стільки в плані їх дефіциту, скільки надміру. Тому особистість потрібно вчити культурі почуттів з дитинства.

Отже, специфіка впливу музики на школярів полягає в тому, що вона викликає в них відповідні естетичні переживання, динамічні, насичені образи й асоціації, спонукає до активної мисленнєвої діяльності, організує відповідну настроєність їхнього духовного світу. Виховання музикою не є ізольованим процесом, а пов'язане із соціальним і загальним психічним розвитком учня, здійснюється в контексті становлення цілісної особистості людини [3, 60].

До того ж, своєрідність музики полягає в тому, що вона відображає життя людини наче в дзеркалі людських емоцій, розкриваючи багатогранну емоційну реакцію людини на навколишню її дійсність, на ті чи інші події, вчинки, на явища та соціальне буття. У зв'язку з цим зазначимо, що музично-естетичне виховання в підлітковому віці набуває особливого значення, коли складається своєрідне ставлення до світу мистецтва, духовних цінностей. Емоційно-вольова сфера підлітків нестійка: вони бувають рвучкими, веселими, активними, прагнуть до інтенсивної діяльності, а можуть бути млявими, пасивними, схильними до самоти, самоаналізу. Багатьом підліткам властива підвищена самокритичність в оцінці своєї зовнішності, одягу й разом із тим зайва самовпевненість, схильність до критиканства тощо.

А. Личко в книзі «Підліткова психіатрія» пише: «Тонка чутливість іноді уживається з різкою черствістю, хвороблива сором'язливість – із розв'язністю, бажання бути визнаним і оціненим іншими – з підкресленою незалежністю, боротьба з авторитетами, загальноприйнятими правилами й поширеними ідеалами – з обожнюванням випадкових кумирів».

Подібна суперечливість особистісних проявів, вважає В. Ковальов у своєму підручнику з дитячої психіатрії, свідчить про відсутність стабільності особистості, про несформованість взаємин між її окремими компонентами. Ця характеристика, за В. Ковальовим, стосується першої фази підліткового віку, яку він назвав негативною (12–14 років). Підліткам

у цій стадії властиві такі характерологічні реакції, як реакція активного й пасивного протесту.

Друга фаза підліткового віку – позитивна (15–16 років) – відрізняється поступовою гармонізацією особистості підлітка. Це проявляється в поступовому врівноважуванні емоційно-вольової сфери, згладжуванні імпульсивності, зменшенні контрастності й суперечливості емоційно-вольових реакцій.

Якщо узагальнити всі форми складної поведінки підлітків, то можна зробити висновок – більшість із них характеризує:

- 1) психомоторна (рухова) Perezбудженість;
- 2) підвищена збудливість емоцій – схильність до вибухів агресії, конфліктності;
- 3) егоїстичність і слабкість навичок, необхідних для життя в колективі;
- 4) знижена працездатність, а в деяких випадках негативне ставлення до будь-якої систематичної праці й навчання.

Більшість дітей не вміє організувати ні навчання, ні вільний час, не може вибрати собі заняття до смаку й послідовно домагатися позитивних результатів.

Підліток шукає себе. Намагається знайти образ, який би йому відповідав. Йому погано «у власній шкірі». Він прагне бути «таким, як...»: наслідує героїв кінофільмів, популярних спортсменів, телеведучих тощо. У цей період не слід дивуватися, якщо підліток годинами сидить перед дзеркалом, тричі в день змінює зачіску або відстоює своє право носити дивний, на думку дорослих, одяг. Усе це свідчить про постійний пошук. Підліток схвилюваний і шукає вихід. Він стає дуже чутливим, не терпить глузувань. Оскільки йому невідомо, хто він, він прагне бути схожим на кого-небудь: ідентифікує себе з обраними ним моделями й переймає в них усе, і зовнішній вигляд також.

У зв'язку з цим зауважимо, що музично-естетичний смак як інтегральний показник естетичної свідомості характеризує особистість підлітка в цілому, виражає його індивідуальний тип реагування на все, що його оточує. Тобто це здатність сприймати, відчувати, розуміти, оцінювати й творчо ставитися до творів мистецтва та явищ дійсності. Формування особистісного музично-естетичного смаку має певні об'єктивні й суб'єктивні закономірності:

- по-перше, на розвиток смаку впливає конкретне соціально-історичне середовище,
- по-друге, він зумовлений специфічним психофізіологічним розвитком людини як біологічної істоти,
- по-третє, залежить від культурного розвитку самої особистості.

До того ж, музично-естетичний смак пов'язаний із природною обдарованістю, життєвим і художнім досвідом, освітою, вихованням, які отримує людина в процесі соціокультурного становлення. Саме тому механізмом

розвитку музично-естетичних смаків можна вважати інтереси, потреби, ідеали, які корегують художньо-естетичну спрямованість особистості.

Отже, музично-естетичний смак школярів варто розглядати з позицій:

- домінантної мотивації діяльності;
- системи інтересів, потреб, знань, поглядів, переконань, ідеалів, що є мотивами індивідуальної поведінки;
- суб'єктивних ставлень та ціннісних орієнтацій [1].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, зазначене дозволяє зробити висновок, що учні підліткового віку по-різному підготовлені до взаємозв'язку з музичним мистецтвом. Існуючий стан їх музично-естетичної вихованості засвідчує, що значна частина учнів має ще недостатній досвід пізнання й освоєння музичного мистецтва, відчуває значні труднощі в налагодженні плідного діалогу з проявами прекрасного в музично-виконавській практиці. Усвідомлення існуючого стану музично-естетичної вихованості учнів зумовлює необхідність вивчення та аналізу чинників, які не сприяють досягненню необхідних результатів щодо музично-естетичного виховання учнів у процесі співацького навчання.

Отже, до актуальних завдань формування музично-естетичного смаку учнів у процесі співацького навчання слід віднести такі, як:

- формування основ музично-естетичної культури підлітків;
- збагачення музично-естетичного досвіду учнів;
- оволодіння підлітками необхідними вміннями і способами естетичного освоєння музичних творів;
- розвиток естетичних здібностей учнів у процесі співацького навчання.

Здійснене науково-теоретичне дослідження дозволило дійти висновку про те, що формування музично-естетичних смаків підлітків повинне здійснюватися як єдиний органічний процес творчого розвитку особистості учня, виховання у нього естетичного ставлення до музичного мистецтва в процесі оволодіння естетичними знаннями й уміннями. На подальше вивчення заслуговують питання визначення шляхів, що забезпечують ефективність формування музично-естетичних смаків підлітків у процесі співацького навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба І. Розвиток музично-естетичних смаків школярів засобами сучасної інструментальної музики / І. Дзюба // Рідна школа. – 2012. – № 10 (жовтень). – С. 49–52.
2. Нікітіна І. П. Смак / І. П. Нікітіна // Філософія : енциклопедичний словник. – М., 2004.
3. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання: навчально-методичний посібник / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.

4. Сі Даофен Методика використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів музики до співацької діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Сі Даофен. – К., 2015. – 20 с.

5. Юм Д. О норме вкуса / Д. Юм // Собр. соч. : в 2 т. – М. : Мысль, 1966. – Т. 2. – С. 624.

РЕЗЮМЕ

Ли Жуйцин. Особенности проявления музыкально-эстетических вкусов в подростковом возрасте.

В статье освещены особенности проявления музыкально-эстетических вкусов подростков. Определены актуальные задачи формирования музыкально-эстетического вкуса учащихся в процессе певческого обучения, а именно: формирование основ музыкально-эстетической культуры подростков; обогащение музыкально-эстетического опыта учащихся; овладение подростками необходимыми умениями и способами эстетического освоения музыкальных произведений; развитие эстетических способностей учащихся в процессе певческого обучения. Доказано, что формирование музыкально-эстетических вкусов подростков должно осуществляться как единый органический процесс творческого развития личности ученика, воспитание у него эстетического отношения к музыкальному искусству в процессе овладения эстетическими знаниями и умениями.

Итак, специфика влияния музыки на школьников заключается в том, что она вызывает в них соответствующие эстетические переживания, динамические, насыщенные образы и ассоциации, побуждает к активной мыслительной деятельности, организует соответствующую настроенность их духовного мира. Воспитание музыкой не является изолированным процессом, а связано с социальным и общим психическим развитием ученика, осуществляется в контексте становления целостной личности человека.

Таким образом, указанное позволяет сделать вывод, что учащиеся подросткового возраста по-разному подготовлены к взаимосвязи с музыкальным искусством. Существующее положение их музыкально-эстетической воспитанности свидетельствует, что значительная часть учащихся имеет еще недостаточный опыт познания и освоения музыкального искусства, испытывает значительные трудности в налаживании плодотворного диалога с проявлениями прекрасного в музыкально-исполнительской практике. Осознание существующего состояния музыкально-эстетической воспитанности учащихся обуславливает необходимость изучения и анализа факторов, которые не способствуют достижению необходимых результатов по музыкально-эстетическому воспитанию учащихся в процессе певца обучения.

Ключевые слова: *вкус, эстетический вкус, художественный вкус, музыкально-эстетический вкус, подросток, певческое обучение.*

SUMMARY

Lee Ruiqing Peculiarities of musical-aesthetic tastes manifestation in adolescence.

The article highlights the peculiarities of the musical-aesthetic tastes manifestation of adolescents. The actual tasks of forming musical-aesthetic tastes of the students in the process of learning singing are determined, namely: formation of the basics of the musical-aesthetic culture of adolescents; enriching the musical-aesthetic experience of students; mastering of the necessary skills and the ways of aesthetic studying of musical works by the adolescents; development of aesthetic abilities of students in the process of learning singing. It is proved that formation of musical-aesthetic tastes of adolescents should be carried out as the only organic process of creative development of the student's personality, education of his aesthetic attitude to musical art in the process of mastering aesthetic knowledge and skills.

It is stressed that specifics of the influence of music on schoolchildren is that it calls in them appropriate aesthetic experiences, dynamic, saturated images and associations, induces active thinking, organizes the appropriate mood of their spiritual world. Education by music is not an isolated process, but connected with the social and general mental development of a student, is carried out in the context of the formation of a holistic personality of a person.

It is concluded that students-teenagers are trained differently to interact with musical art. The existing state of their musical-aesthetic education indicates that a significant proportion of students have an inadequate experience of learning and mastering musical art, experiencing significant difficulties in establishing a fruitful dialogue with manifestations of beauty in musical-performing practice. Awareness of the existing state of musical-aesthetic education of students leads to the need to study and analyze factors that do not contribute to the achievement of the necessary results in musical-aesthetic education of students in the process of learning singing.

Key words: *taste, aesthetic taste, artistic taste, musical-aesthetic taste, teenager, learning singing.*